

Asiantuntijalausunto. Asia: Luonnos Suomen arktisen politiikan strategiaksi. Valtioneuvoston kanslia.
12.3.2021. <https://www.lausuntopalvelu.fi/FI/Proposal/Participation?proposalId=9a1d438a-91fd-4344-8caa-42451383b8ce>

Suomen ilmastopaneeli

Panelistit Hannele Korhonen, Peter Lund, Markku Ollikainen, Jukka Käyhkö, Jouni Jaakkola, Sirkku Juhola, Jyri Seppälä, tiedesihteeri Marianne Leino

Perustiedot Suomen arktisen politiikan strategian luonnoksesta

Suomen arktisen politiikan strategia 2021 linjaa Suomen arktisen politiikan ja toiminnan tavoitteet vuoteen 2030 asti. Suomen edellinen arktinen strategia julkaistiin elokuussa 2013. Suomen arktisen politiikan strategiassa priorisoidaan neljää Suomen arktisen toiminnan painopistealuetta: 1) Ilmastonmuutos, hillintä ja sopeutuminen, 2) Asukkaat, hyvinvoinnin edistäminen ja alkuperäiskansojen oikeudet, 3) Osaaminen, elinkeinot ja huippuluokan tutkimus ja 4) Infrastrukturi ja logistiikka.

Yleisesti strategiasta

On tärkeää, että sekä ilmastonmuutoksen hillintä että sopeutuminen ovat Suomen arktisen strategian keskeiset painopisteet – itse asiassa niiden tulisi olla koko arktisen strategian tärkein painopiste ja viitekehys, jossa mitä tahansa toimintaa arktisella on syytä arvioida. Mikä vielä tärkeämpää, painopisteen tulisi näkyä konkreettisissa toimenpiteissä.

Strategian ykkösprioriteetiksi tulisi nostaa pyrkimys estää arktisten alueiden uusien fossiilisten varantojen avaaminen, sillä tämä olisi ristiriidassa Pariisin ilmastopimuksen velvoitteiden kanssa. Suomen tulee vaatia arktisten fossiilisten varantojen käyttämättä jättämistä kaikessa arktisessa yhteistyössä muiden valtioiden kanssa. Samoin on tärkeää edistää mustan hiilen päästöjen nopeaa vähentämistä. On arvioitu, että jopa 20-25 % arktisen alueen lämpenemisestä aiheutuu mustan hiilen päästöistä. Soveltamalla parasta mahdollista saatavilla olevaa teknologiaa nykyistä laajemmin, voitaisiin arktisella alueella vähentää mustan hiilen lämmittämisvaikutusta 10-15 %, mikä vastaa 0,25 astetta celsiusta.

Arktiseen alueeseen kohdistuu ilmastonmuutoksen myötä huomattavia paineita, niin alueen luonnolle kuin ihmisille. Kuten strategiassa todetaan, arktisella alueella ilmastonmuutos on muun muassa suurin luonnon monimuotoisuuden uhkatekijä. Näitä paineita ei tulisi lisääntyvällä ihmistoiminnalla entisestään lisätä.

Koko Suomi on strategiassa määritelty arktiseksi alueeksi. Tämä on poliittinen määritelmä, luonnontieteellisesti määriteltynä esimerkiksi Pohjois-Suomi on subarktista aluetta. Luonnoksen määrittelystä johtuen hahmoteltujen toimenpiteiden soveltamisala jää hieman epäselväksi. Olisi tärkeää, että toimenpiteiden kohdennusta selvennettäisiin strategian lopullisessa versiossa, myös niin, että lukijalle kävisi selväksi, puhutaanko toimenpiteissä Suomen vai laajemmin arktisen alueen asioista.

Tiede arktisen politiikan perustana

Luonnoksessa on oikein tunnistettu, että arktinen alue lämpenee tuplasti verrattuna maapallon keskimääräiseen lämpenemiseen. IPCC on arvioinut¹, että ilmasto lämpenee arktisella alueella 2-3 kertaa

globaalia keskiarvoa nopeammin. Viimeiset 20-30 vuotta arktinen alue on lämminnyt keskimäärin kaksinkertaisesti verrattuna globaaliin keskiarvoon.

Kiivaasta lämpenemisestä johtuen ilmastonmuutoksen vaikutukset näkyvät arktisella alueella jo nyt, mistä seuraa, että arktisen sopeutumisen tutkimus, suunnittelu ja toimenpiteet ovat ajankohtaisia ja niitä tulisi strategiassa ja siinä listatuissa toimissa erityisesti painottaa. Tarvitaan sopeutumisen pitkäaikaista seuranta sekä tietoa sopeutumistoimien vaikuttavuudesta, jotta tiedetään mitkä toimenpiteet ovat hyviä, kenelle ja millä aikajänteellä. Tarvitaan myös luotettavia ilmastonmuutoksen vaikutuksien ja siihen sopeutumisen seurantaan käytettäviä indikaattoreita sekä vuosikymmenien pituisia seurantajärjestelmää.

Hyvä, että luonnoksessa myös tutkimusta käsittelevän painopisteen kohdalla arktisen alueen suurimmaksi haasteeksi tunnustetaan ilmaston ja ympäristön muutos. On varmistettava pitkäjänteinen tutkimus (havaintoaikasarjat) ja tutkimusrahoitus tiedonsaannin turvaamiseksi ilmastonmuutoksen etenemisestä, vaikutuksista ja siihen sopeutumisesta. Luotettava monitorointidata on välttämätöntä muutoksen etenemisen ja vaihtelevuuden muutoksen havaitsemiseksi ja siten pohja kaikelle sopeutumistoiminnalle. Kansainvälinen yhteistyö esimerkiksi ikeroudan sulamisen metaanipulssien arktisen seurantaverkoston luomiseksi voisi olla kannatettava aloite.

Vähintään yhtä tärkeää olisi ymmärtää toimintamme vaikutuksia systeemisesti; mitä tapahtuu ekologisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti kun koillis- ja luoteisväylä aukeavat? Näihin kysymyksiin vastaaminen edellyttää panostusta monitieteiseen ja osallistavaan tutkimukseen, jossa tutkimusongelmia voidaan määritellä yhdessä toimijoiden kanssa. Tarvitaan panostusta perinteisen tiedon tunnistamiseen ja mukaan ottamiseen osaksi päätöksiä tukevaa tiedontuotantoa. Saamenkielisten aineistojen saatavuutta olisi lisättävä. Elinolojen muuttuessa arktisella alueella radikaalisti, luonnontieteellisen tiedon ohella tarvitaan jatkuvasti tietoa hillintä- ja sopeutumistoimien sosiaalisesta, kulttuurisesta ja taloudellisesta kestäväydestä, mukaan lukien ja tasa-arvokysymyksistä.

Arktisen tutkimuksen ja osaamisen lisäävien toimien edistäminen EU:n aktiviteettien valmistelussa (mm. Horisontti-puiteohjelman työohjelmissa) on kannatettavaa, erityisesti sellaisten teemojen osalta, joissa Suomella korkeatasoista tutkimusosaamista. Tällöin varmistetaan, että suomalaiset tutkijat pääsevät mukaan projekteihin ja tutkimuskysymykset ovat todennäköisemmin relevantteja Suomelle.

Saamelaisten huomioiminen strategiassa

Erityistä huomiota ilmastovaikutusten osalta tulisi kiinnittää haavoittuvimpien ryhmien, eritoten saamelaisten asemaan. Perustuslain mukaan saamelaisilla alkuperäiskansana on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan, johon saamelaisten kulttuurimuotojen osalta kuuluvat muun muassa saamelaisten perinteiset elinkeinot, kuten poronhoito, joka kärsii muuttuneesta ilmastosta jo nyt. Samoin saamelaisten näkökulma pitäisi nostaa aivan keskeiseksi, kun puhutaan sopeutumistoimista arktisella alueella. Kuten luonnoksessa todetaan, arktisen alueen väestö ja erityisesti alkuperäiskansat kokevat ensimmäisenä ilmastonmuutoksen ja sen vaikutukset elämään ja kulttuuriin.

On huolehdittava siitä, että saamelaisten omilla toimintaelimillä on riittävät mahdollisuudet ja edellytykset edistää sopeutumistoimia saamelaisalueilla, paikallishallinnon tasolta asti. Keskeistä on taata saamelaisille vaikutusmahdollisuudet heitä koskevien päätösten teossa, mukaan lukien arktisen strategian suunnittelussa. Osallistumismahdollisuuksien lisäämisen puolesta puhuu myös tutkimus; osallistuminen sopeutumisen suunnitteluun tutkimuksen mukaan lisää toimien toimeenpanoa ja niiden hyväksyttävyyttä.

Painopistealue 1:n strategiaan toimenpide-ehdotuksiin kuuluu saamelaisten ilmastopaneelin perustaminen. Tämä on tärkeä ja kannatettava toimenpide, jotta saamelaisten ääni saadaan mukaan ilmastopolitiikkaan ja

samalla varmistetaan riittävä erityisasiantuntemus, jota ilmastonmuutokseen kulttuurisesti kestävä sopeutuminen vaatii.

Tarvitaan pitkän aikavälin sopeutumissuunnitelma, jonka laatimisessa saamelaiden ilmastopaneelilla olisi keskeinen rooli.

Kansallisessa riskiarviossa voitaisiin tehdä alueellinen, saamelaisiin kohdistuvia riskejä ja haavoittuvuuksia koskeva analyysi, sillä kyse on nopeasti lämpenevästä alueesta, jossa elinkeinot ovat riippuvaisia vallitsevasta ilmastosta, ja riskit saattavat materialisoitua nopeastikin. Näin ymmärrettäisiin paremmin, mitä toimia tulee priorisoida. Tämä olisi konkreettinen tapa toteuttaa käytännössä luonnoksessa (painopiste 1, toimenpide-ehdotukset) mainittua sopeutumisen ja riskien hallinnan toimintavalmiuksien parantamiseen liittyen.

Taloudellinen toiminta arktisella

Painopisteen 3: Osaaminen, elinkeinot ja huippuluokan tutkimus aluksi todetaan, että ”arktisella alueella ei voi harjoittaa muuta kuin kestävä kehityksen mukaista taloudellista toimintaa.” Tämä on aivan keskeinen reunaehto arktiseen alueeseen kohdistuvalle taloudelliselle toiminnalle. Kestävää taloudellista toimintaa suunniteltaessa on kiinnitettävä huomiota poikkitieteelliseen tutkittuun tietoon siitä, mikä on kestävä kehityksen mukaista toimintaa. Aidosti kestävä kehityksen mukainen taloudellinen toiminta avaa mahdollisuuksia uusille korkean teknologian tuotteille ja osaajille. Kestävä kehityksen tavoitteiden ristiinkytkenät on kuitenkin tiedostettava.

Strategiassa olisi hyvä tunnistaa, että taloudellisesti järkevintä arktisen alueen politiikkaa on minimoida ilmaston lämpeneminen, ja samaan aikaan tehdä vaikuttavia sopeutumistoimia mahdollisimman pian. Tarvittava vihreä siirtymä fossiilisista polttoaineista vapaaseen, ilmastokestävään ja luonnon monimuotoisuutta vaalivaan yhteiskuntaan on mahdollinen vain, kun sekä julkinen että yksityinen rahoitus kohdistetaan ilmaston ja luonnonvarojen käytön kannalta kokonaisuudessaan kestävälle polulle.

Kuten strategiassa tunnistetaan, uusien avautuvien merireittien myötä pääsy arktisen alueen fossiilisiin esiintymiin helpottuu. Ilmaston globaalin lämpenemisen pysäyttämiseksi 1,5 asteeseen on kuitenkin välttämätöntä, että arktisen alueen fossiiliset luonnonvarat jätetään hyödyntämättä. On hyvä, että strategiassa tunnistetaan, että uusien fossiilisten varantojen käyttöönotto arktisella on ristiriidassa Pariisin sopimuksen kanssa. Strategisiin toimenpiteisiin pitäisi lisätä, että Suomi vaatii arktisten fossiilisten varantojen käyttämättä jättämistä kaikessa arktisessa yhteistyössä muiden valtioiden kanssa ja fossiilisten arktisten varantojen käyttäminen tulisi kansainvälisin sopimuksin estää. Fossiilisten varantojen avaaminen arktisissa olosuhteissa on ristiriidassa Pariisin ilmastopöytäkirjan tavoitteiden saavuttamisen kanssa ja sisältää taloudellisia epävarmuuksia sekä sosio-ekologisia riskejä.

Arktisten resurssien hyödyntämisen helpottumisen myötä pohjoisille alueille kohdistuu monenlaisia maankäytön paineita, esimerkiksi infrastruktuurin lisäämisen muodossa – näiden yhteydessä ilmasto- ja luontovaikutukset on tarkkaan arvioitava ja alkuperäiskansoja kuultava. Vaikutusarviointeihin tulee sisällyttää myös ilmastovaikutusten arviointi.

Painopistealue 4:n (Infrastruktuuri ja logistiikka) kohdalla tunnistetaan, että toiminnan keskiössä on ilmastonmuutoksen hillintä. Infrastruktuurin osalta sopeutumisen huomioiminen on myös keskeisellä sijalla. Ikiroudan sulaminen aiheuttaa infrastruktuurille haasteita (muun muassa teille ja rakentamiselle), joiden tiimoilta kansainvälinen yhteistyö arktisella on kannatettavaa.

Arktisilla alueilla on huomattavia strategisia ja kriittisiä mineraalivaroja, joiden merkitys kasvaa ilmastonmuutoksen torjunnassa puhtaan teknologian tarpeiden kautta. On varmistettava, että mineraaleihin linkittyvät tuotantoketjut ovat ekologisesti ja sosiaalisesti kestäviä. Luonnonvarojen hyödyntämistarpeen

myötä Arktisen alueen strateginen merkitys korostuu etenkin suurvaltojen näkökulmasta, millä on myös vaikutusta Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan.

Muita huomioita

Matkailun kehittämisen osalta tulee kiinnittää huomiota kokonaiskestävyyteen; vähäpäästöiset yhteydet, paikallisen luonnon kuluminen, paikalliset elinkeinot, syntyvien jätteiden kierrätys muiden muassa. Kestävän talvimatkailun sopeutuminen eri tavoin ilmastonmuutokseen on tärkeää ja vaatii Suomessa lisää tutkimusta.

Lähteet:

Hildén, M., Kupiainen, K., Forsius, M., Salonen, R. O, 2017. Curbing black carbon emissions slows warming in the Arctic. SYKE Policy Brief. Finnish Environment Institute. Saatavissa: <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/228326>.

IPCC, 2018: Global warming of 1.5°C. An IPCC Special Report on the impacts of global warming of 1.5°C above pre-industrial levels and related global greenhouse gas emission pathways, in the context of strengthening the global response to the threat of climate change, sustainable development, and efforts to eradicate poverty.

Koch, D., S.E. Bauer, A. Del Genio, G. Faluvegi, J.R. McConnell, S. Menon, R.L. Miller, D. Rind, R. Ruedy, G.A. Schmidt and D. Shindell, 2011. Coupled aerosol-chemistry-climate twentieth-century transient model investigation: Trends in short-lived species and climate responses. *Journal of Climate*, 24:2693-2714.